

Характерною структурою внутрішньої структури листів, в яких функціонують оціночні висловлювання, є їх діалогічність. У будь-якому листі явно чи неявно присутній певний образ адресата, уявлення про нього. Зокрема, комунікативне уявлення про адресата створюється завдяки згадуванню його висловлювань або прямого спонукання адресата до продовження повідомлення.

У листах монологічних адресат є лише одержувачем повідомлення, тут нема питань, що передбачають наступну відповідь адресата. Чим більше в листі спонукань до наступного повідомлення, тим більше в ньому діалогічності. Діалогічність листа може бути прихованою й виявлятися лише у висловлюваннях, тематика яких відома адресату.

Реалізуючи у своїй структурі логічну послідовність пов'язаних думок, листи структурно вибудовуються за двома основними структурами. Одна з них — синтетична, у котрій розвиток думок іде від часткового до загального; друга структура — аналітична, котра є рухом думки у зворотному напрямку.

Оціночним висловлюванням, що функціонують в епістолярному жанрі, притаманна структурна складність у порівнянні з усним мовленням. Зміст листів, у котрих функціонують дані висловлювання, емоційно незбалансований, що тягне за собою широке використання експресивно-оціночних одиниць, посилюючих конструкцій й окличних речень. Спостерігається явне превалювання складних синтаксичних конструкцій.

Внаслідок своєї глибокої соціальної природи в людини завжди є потреба мати співбесідника. Співбесідник дає йому можливість не тільки отримати необхідну інформацію, але й подивитися на себе збоку. Якщо співбесідника нема, його можливо домислити. Людина може знайти двох комунікантів — адресанта й адресата — у самому собі й звертатися до себе як до адресата. Такі ситуації спостерігаються під час ведення щоденника.

Ведення щоденника — це особлива область комунікативної діяльності людини, вона не перетинається з іншими сферами комунікативної діяльності, тому що вона є частиною інтимної сфери життя людини. Вона відрізняється від епістолярної комунікації, котра є продовженням спілкування двох комунікантів. Щоденникові записи характеризуються тим, що адресант й адресат у комунікативній ситуації співпадають. Це дозволяє сказати про те, що ведення щоденника є формою реалізації самокомунікації. Це ті випадки, коли людина звертається до самої себе, зокрема ті записи, котрі мають за мету усвідомлення внутрішнього стану автора.

Під час ведення щоденникових записів розрізняють установку на строгу регулярність комунікативної дії та установку на нерегулярність дії.

Установка на регулярність може конкретизуватися як установка або на щоденність, або на періодичність. При щоденній діяльності суб'єкт наче керується необхідністю кожного дня робити запис, або при періодичності — через більш або менш рівні проміжки часу. Установка на регулярність має багато наслідків й один із них стосується співвідношення між змістовним та емоційним компонентами в комунікативному акті запису. Імпульсом до комунікативної дії є необхідність реалізації дії, наявність змісту. У фактуальну інформацію вкладається емоційна. Оціночні висловлювання в даному випадку не відрізняються особливою експресивністю.

Відзначимо, що превалювання діяльності функції дозволяє говорити про те, що регулярне ведення щоденника — це комунікація, спрямована на процес, а не на результат, а ланцюжок записів щоденника відображає саме цей тип комунікації. Однією з рис комунікативного узуса є його аксіологічна спрямованість — розподіл на "погане" й "гарне", тобто занесення позначень про позитивно й негативно забарвлені події. Одні узуси характеризуються перевагою повідомлень про події зовнішнього світу, інші — про події внутрішнього світу — емоційні й розумові.

Вибір подій для запису враховує установки суб'єкта. Так, в одних випадках помічаються події, учасником, ініціатором яких є сам комунікант. В інших випадках помічаються події, котрі він спостерігав, події, що заслуговують на увагу.

Нерегулярна щоденникова діяльність вимагає для цього вісокого приводу. Така діяльність трактується не як рід занять, а як існування однієї з можливостей передати те, що займає розум (свідомість) людини в цей момент. Можливість зробити запис у щоденник дорівнює можливості висловитися, звільнитися від свого афективного тягара. У цьому випадку в каналі самокомунікації відбувається якісна трансформація інфор-

С. В. ДОРДА (Київ)

ЖАНРОВА РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ОЦІНОЧНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ

Різноманітні мовленнєві жанри в тій чи іншій мірі придатні для вивчення особистості людини. Мовленнєві жанри (Бахтин 1986:250—297) у своєму бутті пов'язані з конкретними сферами мовленнєвої діяльності, тому в межах кожного жанру може виявлятися лише частина спектру мовних навичок та вмінь людини. Але серед них є невелика кількість таких, для котрих межі мовленнєвих сфер виявляються проникними, завдяки чому жабри набувають універсальності.

Саме листи й щоденники є універсальним жанром, сприятливим для вивчення особистості у всьому багатстві її проявів.

Крім змістовно-фактуальної, змістовно-концептуальної, змістовно-підтекстової інформації (Гальперин 1981:26—29), котрі апелюють до інтелектуальних начал адресата, будь-яке оціночне висловлення несе в собі ще й зовсім особливу інформацію, котра розрахована не стільки на наші раціональні канали декодування, скільки адресовані емоційним початком людини. У цьому випадку ми маємо справу з апелятивною функцією мови, у котрій закріплюється орієнтація мовленнєвого повідомлення на адресата. Апелятивна функція розуміється не тільки як звертання до одержувача, це загальна спрямованість повідомлення на створення в адресата певного стану на збудження в нього тих чи інших почуттів. Таке емоційне "настроювання" адресата забезпечується не тільки за рахунок фактуального наповнення повідомлення специфічним видом інформації, але й за рахунок особливої організації безпосередньо мовного повідомлення.

мації, котра приводить до перебудови особистості самого комуніканта. Текст запису у цьому каналі має тенденцію обростати індивідуальними значеннями й отримує функцію організатора асоціацій, що накопичуються у свідомості особистості, перебудовує ту особистість, котра залучена в процес самокомунікації.

Комунікативна ситуація виникає спонтанно, час від часу, не зберігає пам'яті про попередні записи, не приймає до уваги їх і тим більш не орієнтується на них як на можливу модель. Такі комунікативні акти подібні до непередбачених спалахів, їх послідовність не складається в автономну діяльність, що припускає певну організованість, цілеспрямованість і т. ін.

Під час нерегулярного ведення щоденникових записів задача комуніканта полягає в більш повному відображенні свого розумового й емоційного стану. Запис буде відбивати потік внутрішнього мовлення. Отже, оціночні висловлення у складі щоденникової діяльності у зв'язку із своєю безадресатністю, є справжніми жанрами внутрішнього мовлення.

Докорінною відмінною внутрішнього мовлення від зовнішнього є відсутність вокалізації. "Внутрішнє мовлення є німе, мовчазне мовлення. Це — його основна відмінність" /Выготский 1982:285/.

Відображаючи внутрішнє мовлення, оціночні висловлювання будуть передавати хід думки, переживання, зображувати в деталях сцену чи події, котрі ввійшли до фокусу уваги, будуть відтворювати спомини.

Безадресатна ситуація має в собі передумови для довільного відображення своїх переживань, міркувань, почуттів. У ній зняті ті обмеження на змістовну й модальну сторони висловлювання, котрі діють в адресованих комунікативних ситуаціях. Ці висловлювання передають інформацію, котру комунікант не виносить на публіку.

Під час написання листа та ведення щоденника комунікант виконує прагматичну роль носія психічного стану. Вербальна діяльність комуніканта як носія психічного стану реалізується в оціночних висловлюваннях, що мають свою специфіку. З погляду інформації, ці висловлювання мають цінність перш за все для самого індивіда. Це висловлювання про свій емоційний стан, самооцінку й оцінку інших, думки, що були викликані минулими подіями. Отже, листи та щоденники, в яких функціонують оціночні висловлювання, є особливим видом текстово-мовленнєвого спілкування, де мовленнєвий компонент — інтеріоризований, а текстовий — екстеріоризований. У цих випадках автор оціночних висловлювань виконує прагматичну роль носія психічного складу-

Дорда, С.В. Жанрова репрезентація оціночних висловлювань [Текст] /
С.В. Дорда // Актуальні проблеми вивчення мови та мовлення, міжособистісної та
міжкультурної комунікації. Шоста ювілейна конференція : тези доповідей та виступів. —
Харків, 1996. — С. 72-74.